

Olsztynianin XX wieku

KANDYDATURY PROF. JANUSZA JASIŃSKIEGO*

Zgadzam się z dr. Jerzym Chłostą, że z perspektywy historycznej wiek XX obejmuje lata od 1914 do ok. 1990, podobnie jak wiek XIX lata 1789-1914. Rzecznikiem tego poglądu jest m.in. jeden z najwybitniejszych historyków polskich profesor Janusz Tazbir. Z tego względu np. Oskar Belian w ogóle nie powinien wchodzić w rachubę (pomijam argumenty merytoryczne), przestał wszak pełnić urząd nadburmistrza Olsztyna już w 1908 roku.

Należy brać pod uwagę, jak sądzę, przede wszystkim te osoby, które w istotny sposób działały na rzecz miasta. Chyba, że ich praca w Olsztynie i dla Olsztyna miała jednocześnie korzystny wpływ dla całego regionu. Przepuszczam, że właśnie w tej drugiej grupie znajdzie się najwięcej nazwisk.

Ważniejszym argumentem na rzecz wyboru „Olsztynianina XX wieku” jest jego praca dla miasta niż fakt przypadkowego urodzenia się w Olsztynie i ewentualne uczęszczanie w nini do szkoły, a później jego opuszczenie. Tak jest w przypadku np. Mendelsohna, który zdobył sławę na całym świecie, ale u nas pozostawił jedynie nikłe ślady swojej twórczości architektonicznej.

Typując nazwiska, należałoby pokróćce zaprezentować sylwetki, a nie ograniczać się do podania tylko zawodu, bo wówczas będą preferowane osoby jeszcze żyjące lub niedawno zmarłe. O innych postaciach będą pamiętać głównie historycy, których jest niewielu, i pokolenie najstarsze.

Moje kandydatury:

1. Maria Zientara-Malewska (1894-1984)

Największa poetka warmińska XX wieku. Od 1921 r. do 1939 r. działała w Olsztynie (z przerwą kiedy przebywała w obozie) na rzecz utrzymania polskości, za co osadzona została w obozie w Ravensbrück. Opublikowała dziesiątki książek, popularyzo-

wała historię i kulturę Warmii w całej Polsce. W samym Olsztynie przepracowała 60 lat.

2. Seweryn Pieniężny (1890-1940)

Rodowity Warmiak i olsztynianin. Służył Olsztynowi i Warmii od najmłodszych lat, aż po męczeńską śmierć w obozie w Hohenbruch. Tak Polakom, jak i Niemcom przypominał przez dwadzieścia lat wydawaniem „Gazety Olsztyńskiej”, że na terenach południowej Warmii wciąż żyje ludność polska. Jego postać, obok Kopernika, jest najważniejszym dziedzictwem naszego miasta.

3. Teodor Bensch (1903-1958)

Administrator apostolski diecezji warmińskiej w latach 1945-1951. Położył największe zasługi w odbudowie kościoła warmińskiego po II wojnie światowej. Założył niższe i wyższe Seminarium Duchowne Hosianum w Olsztynie. Zabezpieczył, a następnie sprowadził do Olsztyna z Frömborka archiwum i księgozbiór dawnej Warmii; zorganizował kilka parafii, odbudował dziesiątki kościołów, dzięki czemu generalnie przyczynił się do procesów integracyjnych nowego społeczeństwa. Usunięty ze swego stanowiska w okresie najsroźszego stalinizmu.

4. Hieronim Skurpski (ur. 1914)

Mazur z Działdowszczyzny; od 1945 roku w Olsztynie. Zorganizował Muzeum Mazurskie, ratował zabytki historyczne od zniszczenia i od wywozu przez Armię Czerwoną. Był współzałożycielem „Rocznika Olsztyńskiego”, miesięcznika „Warmia i Mazury” (1955) i Stowarzyszenia „Pojezierze” (1956). Pełnił funkcję przewodniczącego Komisji Kultury Wojewódzkiej Rady Narodowej w Olsztynie. Z wy-

kształcenia plastyk, przez całe swoje życie malował i maluje. Miał kilkadziesiąt wystaw. Pisał rozprawy naukowe z etnografii i historii sztuki. Po dziś dzień jest czynny w życiu kulturalnym i publicznym Olsztyna.

5. Władysław Gębik (1900-1986)

Urodził się na Podhalu. W latach 1937-1939 był dyrektorem Gimnazjum Polskiego w Kwidzynie; więzień obozów hitlerowskich. O Kwidzynie i przeżyciach obozowych pozostawił cenne wspomnienia. W Olsztynie od 1945 roku; działał organizacyjnie i merytorycznie na niwie oświatowej i kulturalnej. W ramach Państwowego Instytutu Sztuki zebrał wraz ze współpracownikami kilka tysięcy pieśni ludowych z Warmii i Mazur. Długoletni prezes olsztyńskiego oddziału Związku Literatów Polskich. Obchodom 100-lecia urodzin Michała Kajki (1958) nadał rangę ogólnopolską. Bronił tradycyjnych wartości regionalnych, wbrew tendencjom wiążącym regionalizm z socjalizmem. Przychodził z pomocą rodzimej ludności Warmii i Mazur.

6. Emilia Sukertowa-Biedrawina (1887-1970)

W 1919 r. zainteresowała się Mazurami; w tym okresie współpracowała z Działdowem i Warszawą z Sewerynem Pieniężnym. W 1945 r. założyła w Olsztynie Instytut Mazurski i była jego kierowniczką od porządku aż do śmierci, z czasem przemianowanego na Stację Naukową Polskiego Towarzystwa Historycznego. W latach 1946-1948 redagowała „Komunikaty Działu Informacji Naukowej”, w latach 1957-1970 „Komunikaty Mazursko-Warmińskie”. Pisała prace popularne, popularnonaukowe i naukowe (w sumie 750 pozycji), dzięki czemu przybliżyła nowemu społeczeństwu dzieje naszego regionu. Położyła podwaliny pod naukowy księgozbiór Instytutu Mazurskiego, którym obecnie zarządza Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego.

7. Andrzej Wakar (1920-1995)

Od 1945 r. pracował w administracji Okręgu Mazurskiego, ratując zabytki w Bartoszycach; w latach 1948-1951 pracował w Zarządzie Miejskim Olsztyna, następnie w Zarządzie Wojewódzkim Towarzystwa Wiedzy Powszechnej. Był redaktorem i dziennikarzem „Warmii i Mazur”, „Panoramy Północy”; przez pięć lat redagował „Kalendarz dla Warmii i Mazur”. Od 1967 roku pełnił funkcję dyrektora wydawnictwa „Pojezierze”. Najbardziej poczytne były serie wydawnicze „Pojezierza”: „Monografie miast powiatowych”, „Literatura polska na Warmii i Mazurach w Dawnych Wiekach” oraz „Biografie”. Wydawał dziesiątki wartościowych pamiętników i tomików poezji, a także imponujących dzieł naukowych. Pisał wiele, popularyzował dzieje Olsztyna, opublikował monografię „Gazety Olsztyńskiej” w latach 1886-1918 (1986). Jego historia Olsztyna doczekała się dwóch wydań. Wydał też „Kronikę Olsztyna 1945-1950”. Był największym historykiem powojennym swego miasta. Został uczczony godnością członka honorowego Polskiego Towarzystwa Historycznego (1989).

8. Eugenia Śnieżko-Szafnagłowa (1897-1981)

Od 1945 r. w Teatrze im. Stefana Jaracza. Najwybitniejsza aktorka Olsztyna, zagrała ponad 100 ról. Nie tylko pracą zawodową, ale i sercem związała się z grodem nad Łyną. Swoim talentem podbiła społeczność Olsztyna, łącznie z młodzieżą szkolną. Wśród wielu odznaczeń należy podkreślić Nagrodę Miasta Olsztyna.

9. Erwin Kruk (ur. 1941)

Mazur z Nidzickiego. Po ukończeniu studiów polonistycznych w Toruniu (1966) świadomie wybrał swoje miejsce pracy (dziennikarz) i twórczości

literackiej w Olsztynie. Napisał kilkanaście tomików poezji i prozy, przeważnie dotyczących problematyki mazurskiej, głęboko osadzonej w przemyśleniach ogólnofilozoficznych. Charakter wspomnieniowy ma książka „Kronika z Mazur” (1989). Zaangażowany w działalność „Solidarności”, w stanie wojennym i później szykanowany. W latach 1989-1991 był senatorem.

10. Stanisław Flis (1902-1976)

Pochodził z Łowicza, studia lekarskie ukończył na Uniwersytecie Warszawskim (1928). Założyciel, dyrektor i ordynator oddziału wewnętrznego Wojewódzkiego Szpitala PKP w Olsztynie, aż do przejścia na emeryturę (1945-1969). Współzałożyciel i pierwszy prezes Towarzystwa Miłośników Olsztyna; aktywnie działał w olsztyńskim oddziale Towarzystwa Historyków Medycyny; był członkiem redakcji „Komunikatów Mazursko-Warmińskich”; pisał naukowe rozprawy o Koperniku; uratował inkunabuł z biblioteki Kopernikowskiej i przekazał muzeum olsztyńskiemu, za co otrzymał medal z wygrawerowanym napisem: „Dr. Stanisławowi Flisowi w podzięce za wzbogacenie zbiorów Muzeum Mazurskiego”.

* **PROF. DR HAB. JANUSZ JASIŃSKI** od 50 lat związany jest z Olsztynem. Zajmuje się głównie historią Prus Wschodnich XIX wieku. Jest m.in. autorem znanej monografii o Królewcu. Obecnie jest emerytowanym pracownikiem Stacji Naukowej Polskiego Towarzystwa Historycznego w Olsztynie. Przez wiele lat pracował w Instytucie Historii Polskiej Akademii Nauk. Był również wieloletnim prezesem oddziału olsztyńskiego Polskiego Towarzystwa Historycznego. W tym roku został piątym olsztynianinem wybranym na honorowego członka Polskiego Towarzystwa Historycznego.